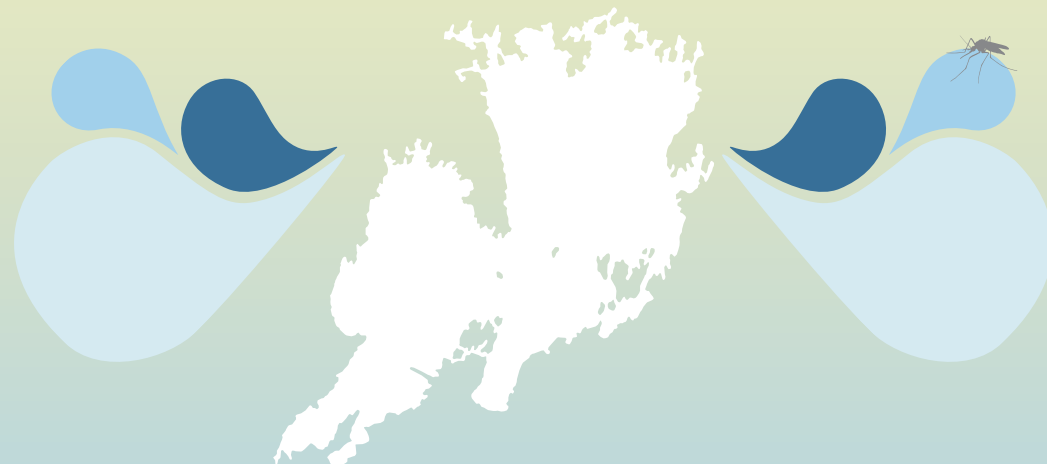

hur jag
SKÖTER MIN

VÄNERVIK

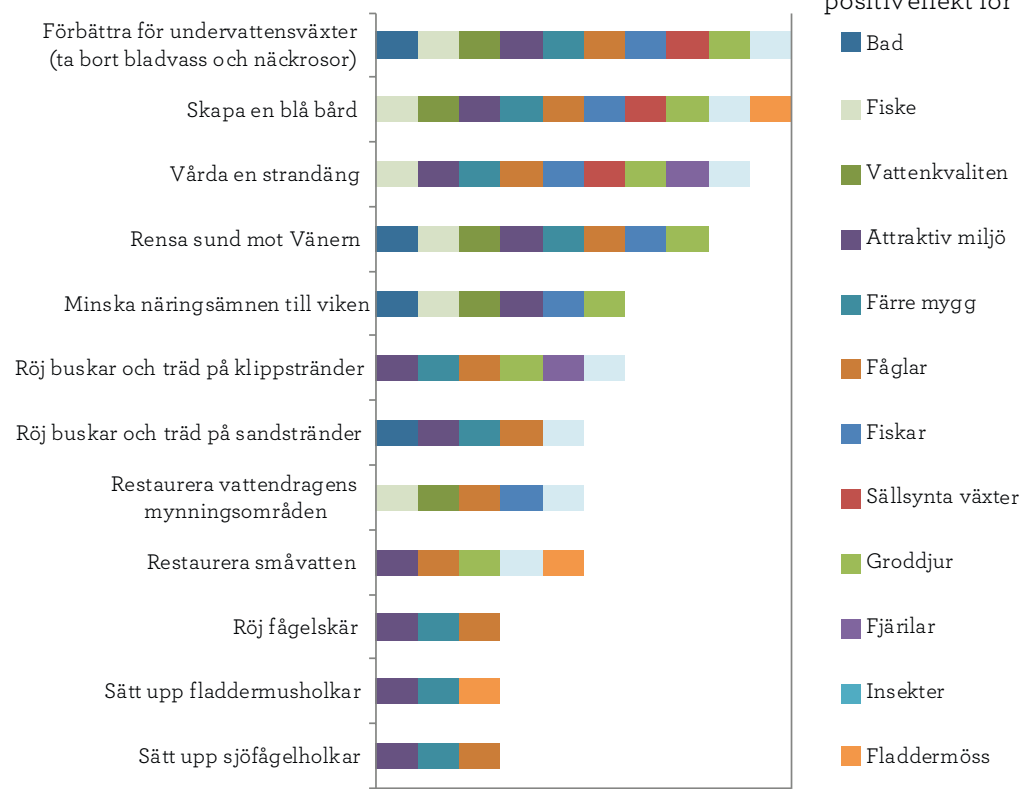

Jag skulle vilja ha fler blommor och fjärilar på stränderna, och bättre fiske.

Hur kan jag röja så jag ser sjön?

Hur får jag bättre vatten i min vik?

Åtgärder som kan göras i viken...

... som kan ge positiv effekt för

I denna broschyr finns handfasta tips på hur du förbättrar din vik. Vi vänder oss till dig som bor vid en Vänervik, sommarstugeföreningar, hamn- eller båtföreningar, naturskyddsföreningar, markägare och andra. Broschyren har tagits fram av Vänerns vattenvårdsförbund.

Hur kan vattnet bli bättre?

Har din vik problem med algblomningar?
Eller tycker du att vattnet är grumligt?
Så här kan du förbättra vattenkvaliteten.

1

Gör vattnet näringsfattigare

Risken för algblomningar och syrebrist ökar när vattnet är näringsrikt. Övergött vatten är ofta grumligt.

Övergödningen beror på att näringsämnen tillförs viken från land. Näringsämnen kan komma från flera källor och hör med din kommun om vad som behöver göras för din vik. I vattendatabasen VISS* kan du själv hitta information om hur Vänerns större viker mår. Näringsämnen kan komma från exempelvis enskilda avlopp, åkermark, tätorter eller industrier.

2

Rensa sund mot Vänern

Storvänern har näringsfattigt vatten. Förbättra gärna vattenutbytet mellan Vänern och din vik genom att klippa vass i sund.

3

Förbättra för undervattensväxter

Näringsämnen finns också i vikens botten sediment och de kan bidra till övergödningen. Bottenmaterial kan virvlas upp från botten om den saknar undervattensväxter som slingor, nate, kransalger eller kortskottsväxter. Växterna stabiliserar botten och vattnet blir klarare. Undervattensväxter är också bra för fiskar, groddjur och andra smådjur. Men växterna behöver ljus och om vattnet är för grumligt eller om exempelvis näckrosor täcker sjöytan kan de inte växa på något större djup. Om du klipper näckrosor, tänk på att ta upp dem på land! Detta för att undvika spridning och så att näckrosorna inte försämrar vattenkvaliteten i viken när de bryts ner.

VARNING FÖR SJÖGULL!

Sjögull är en främmande art i landet som kan sprida sig snabbt, den är invasiv. Om sjögull skulle komma in i Vänerns viker skulle den täcka hela vattenytan. Du skulle inte kunna bada, fiska eller ta dig fram med båt. Vattenkvaliteten skulle också försämrans, undervattensväxterna skulle förvinna och risken för algblomningar skulle öka. Därför behöver sjögull bekämpas. Om man gör det tidigt när beståndet är litet finns möjligheter att få bort växten.

1. Kör inte med motorbåt i sjögull eller slå växten. Propellern sliter av växtdelar som kan bilda nya bestånd.
2. Ryck istället upp små bestånd från botten. Större bestånd kan täckas med plastduk eller liknande över sjöytan så att plantorna inte får något ljus. Se vidare broschyren om sjögull under Läs mer.
3. Rapportera fynd till Länsstyrelsen eller din kommun.

* Vattendatabasen VISS:
<https://viss.lansstyrelsen.se/>

Satsa på en blommande strandäng

Förr var bete och slätter vanligt och Vänerns stränder var öppna, kala och solbelysta. Idag är strandängar med bete eller slätter ovanliga vid Vänern. Strandängar är artrika miljöer med blommande växter som ängsvädd, humleblomster, kärrviol och kabbeleka. Vassen ökade när strandbetet försvann efter 1940-talet. Någon gång från 1990-talet startade dessutom en kraftig igenväxning av buskar och träd som invaderar Vänerns öppna stränder.

✓ Røj träd, buskar, sly och vass. Se vidare under *Råd om röjning*.

✓ Använd inte gödningsmedel eller bekämpningsmedel. Gödsel gynnar gräs och många blommor försvinner. Bekämpningsmedel kan förgifta djur och växter i vattnet.

*I en blå bård, i det öppna vattnet mellan land och den yttre vassen, får groddjur och fiskyngel skydd mot rovfiskar och vågor. En blå bård skapas om djur betar vid strandkanten. Här trivs också många fåglar som sothöna, snatterand och skedand. Sjörsåviken. Foto: Sara Peilot.

✓ Beta gärna området med djur och låt djuren komma ut i vattnet så att en blå bård* skapas.

✓ Ta bort kraftiga tuvor.

✓ Slå ängen när fåglarnas häckningssäsong är över och när växterna har hunnit fröa av sig. Ta bort höet efter slättern. Många av de blommande växterna behöver näringsfattig mark och därför behöver höet tas bort.

Med en blommande strandäng kan du göra en insats för hotade arter vid Vänern som exempelvis strandbräsma och storspov.

Hjälp fjärilar och andra insekter

Fjärilarnas larver behöver speciella värdväxter

Dessa växter kan du därför gärna vårda i någon del av din vik och hindra dem från att skuggas av buskar, träd och vass.

Exempel på örter och ris som är viktiga värdväxter för diverse dagfjärilar är:

Värdväxt	Dagfjäril
Strätta och kärrsilja	Makaonfjäril
Kärleksört och vit fetknopp	Apollofjäril
Ärtväxter	Olika blåvingar
Ängs- och bergsyra	Olika guldvingar
Violer	Olika pärlmorfjärilar
Ljung	Vissa blåvingar och många andra fjärilar
Brännässlor i soligt läge	Amiral, näselfjäril och påfågelöga

Träd och buskar av sälg och viden kan också utgöra viktiga värdväxter för åtskilliga fjärilar och inte minst pollenkällor för många humlor och andra vilda bin, liksom föda för diverse vedinsekter. Enstaka sådana träd och buskar kan därför sparas även på soliga platser. Även väl solexponerade äldre träd av bland annat **tall**, **klibbal** och **asp** är mycket värdefulla för ovanliga vedinsekter.

Violett-kantade guldvinge.
Foto: Sven-Åke Berglind

Vid Vänerens stränder kan du ibland se **makaonfjäril**, **violett-kantad guldvinge** och **silversmygare**. Vid Vänern finns också ett antal fjärilar som normalt förekommer främst längs landets havskuster, så som **sandgräsfjäril**, **klöverspinnare**, **vit tigerspinnare** och **gräselefant**.

Förr fanns här också den stora och vackra apollofjärilen och kanske kan den återkomma om livsmiljö förbättras? De har minskat i antal och missgynnats av att många blommande växter försvinner när stränderna växer igen. Sådana viktiga blommor för fjärilar vid Vänern är exempelvis **ängsvädd**, **kärleksört**, **hampflokel** samt olika arter av ärtväxter, **fibblor**, **tistlar** och **violer**. Hjälper du blommorna mot igenväxningen hjälper du också fjärilar, humlor och andra vilda bin som är viktiga pollinere.

Hur får jag fler fåglar?

Vänerns vikar och stränder är viktiga för många fåglar som häcknings- och rastplats. Du kanske kan hjälpa några av dem?

Över: Röjning av fågelskär i Kristinehamns skärgård. Foto: Bengt Brunsell. Under: Fågelholk för knipa och skrake. Foto: Gunnar Lagerkvist.

Olika fåglar vill ha olika miljöer

✓ Änder gynnas av att viken har en varierad vegetation, blå bård och av att det finns betade marker.

Fröer är viktig föda för många änder som kan komma från nate, pilört, igelknopp, knappsäv, starr och sjösäv.

✓ Vadare vill ha gräsmarker med kort och gles vegetation och blottor med bar strandjord. De gillar speciellt en blandning av hårdbeta- de och mer tuviga partier. Även gäss föredrar gräsmarker med kort vegetation och grågäss och kandagäss betar gärna skott som kommer upp från bladvassen.

✓ Fågelskär växer också igen och du kan hjälpa häckande tärnor och måsar genom att röja skären.

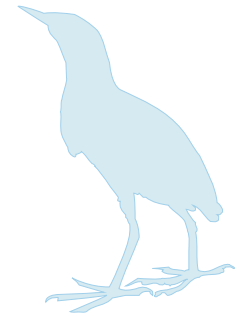
Speciella råd finns för fågelskären*.

✓ Brun kärrhök, rördrom, skäggmes och trastsångare behöver stora sammanhängande vassområden med gammal vass.

✓ Du kan sätta upp holkar för sjöfågel exempelvis för skrak och knipa.

Holk för skrak eller knipa.

* Vänerns vattenvårdsförbunds webbplats, se under avsnittet Läs mer.

Hur kan jag förbättra fisket?

1

Slå eller låt djur beta strandängar

Gädda behöver leka tidigt på våren på öppna, grunda och översvämmade strandängar. Vattenståndet på våren har betydelse för om gäddleken lyckas. Gäddor är en av de viktigaste rovfiskarna i viken. De påverkar många andra fiskar, som exempelvis storleken på abborrarna.

2

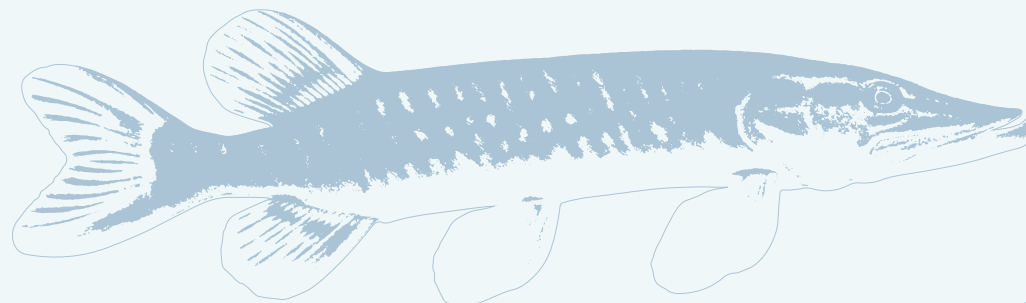
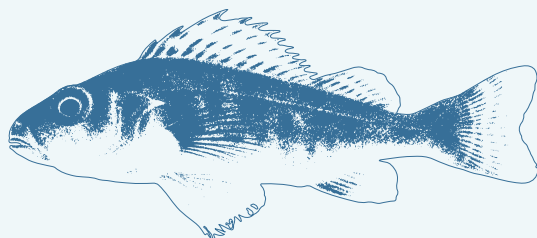
Skapa en blå bärd

I en blå bärd, det öppna vattnet mellan land och den yttre vassen, får fiskyngel skydd mot rovfiskar och vågor. En blå bärd skapas om djur betar vid strandkanten.

3

Minska övergödningen

I övergödda vikar trivs fiskar som **braxen**, **björkna** och **gers**. Åtgärder som minskar näringsämnen till viken gynnar **abborre** och andra rovfiskar. Vid algblomningar och syrebrist, som kan bero på övergödning, flyr de flesta fiskar. Se vidare avsnittet om Hur kan vattnet bli bättre?

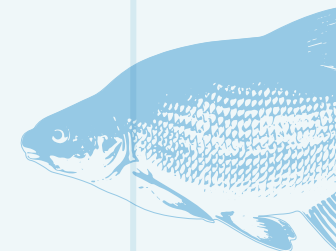
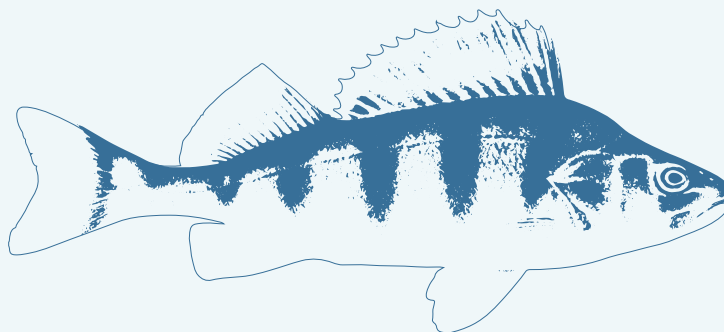
4

Restaurera vattendragens mynningsområden

Vattendrag till Vänern är mycket viktiga för vikens fiskar. Många fiskarter vandrar upp för att hitta föda eller leka.

Några viktiga åtgärder för vattendragen är att:

- ✓ Bevara eller återskapa den naturliga åfåran och låt lövträd och buskar växa närmast vattendraget. Detta ger skugga, mat och skydd till fiskarna.
- ✓ Ta bort onaturliga vandringshinder som felaktigt lagda vägtrummor.
- ✓ Förbättra vattnets kvalitet om det behövs.

Hjälp groddjur och fladdermöss

Holk för fladdermöss. Foto: Magnus Gelang

Alla groddjur är fridlysta och grodor, paddor och salamandrar har minskat i landet.

Du kan gärna hjälpa groddjuren genom att

... skapa en **blå bärd** mellan land och sjön. Här kan groddjuren få skydd mot rovfiskar och vågor.

... restaurera småvatten genom att ta bort vass och sly. Groddjur vill gärna ha lite vattenväxter i strandkanten och trivs bland undervattenväxter som nate och slingor. Låt småvattnet förbli fisktomt.

... lämna några ris- eller vedhögar där groddjuren kan övervintra.

I skymningen kan du få se vattenfladdermus som jagar insekter ovanför vattenytan och flera andra fladdermusarter jagar gärna nära vattnet. En enda fladdermus kan fånga 2 000 myggor på en natt.

Du kan hjälpa fladdermössen genom att

... sätta upp holkar och genom att skapa ett mosaikartat, mer varierat landskap.

Råd om röjning

Brun kärrhök gillar gammal vass.

På många ställen kan vass behöva tas bort, men några arter behöver stora sammanhängande vassområden med gammal vass och de tål inte vinterslätter av vass. Sådana arter är brun kärrhök, rördrom, skäggmes och trast-sångare. Även gäddyngel och andra fiskarter behöver vass för att söka skydd. Hör med Länsstyrelsen om ditt område är lämpligt för vassröjning.

Tips för vassröjning

- ✓ Klipp bladvassen i slutet av juli till början av augusti om det går och inte fågellivet störs. Då har inte vassen hunnit lagra ner näring i rötterna och effekten blir bättre till nästa år.
- ✓ Ta upp vassen på land för att undvika att vattenkvaliteten försämras.

Råd om röjning av buskar och träd

- ✓ Många stränder har växt igen med buskar och träd och kan behöva röjas.
- ✓ Avverka samtliga träd och buskar där du vill återskapa en strandäng eller röja ett igenväxt fågelskär. Enstaka träd kan fungera som utsiktsplats för kråkor och rovfåglar och vidare och tärnor undviker platser med "kråkträd". Spara dock äldre grova hålträd som är viktiga för bland annat fåglar och fladdermöss.
- ✓ Små plantor kan ofta ryckas upp för hand. Träd som skjuter rot- eller stubbskott ringbarkas som exempelvis björk, al och asp. Efter tre somrar kan de fällas.
- ✓ Ta bort röjningsavfallet. I blöta områden kan du gärna göra detta på tjälad mark för att undvika körskador.
- ✓ Röj strandängar och strandbeten varje år från rot- och stubbskott. Klippstränder och skär kan behöva skötas med tre till fem års mellanrum. Sand-, grus- och moräntäckta stränder kan behöva röjas minst vartannat år.

Bidrag till åtgärder

I några Vänervikar pågår kommunala projekt för att förbättra miljön. Hör med din kommun om det finns bidrag till din vik. I naturreservat har Länsstyrelsen medel till skötsel. I naturreservat behöver man dessutom tillstånd från Länsstyrelsen för flertalet åtgärder. Fler tips på ställen att söka pengar från finns sammanställt hos länsstyrelserna i Västra Götaland och Värmlands län.

Undvik störande åtgärder under dessa häckningstider och lekperioder i Vänerens vikar:

	Fåglar	Fiskar	Öring	Groddjur
jan				
feb				
mars		X		X
april	X	X		X
maj	X	X		X
juni	X	X		X
juli	X	X		
aug	mitten			
sept				
okt			X	
nov			X	
dec				

Checklista för åtgärder

- Kontrollera först med Länsstyrelsen eller din kommun om tillstånd behövs eller speciella hänsyn behöver tas, exempelvis för hotade arter. Du kan också få råd om hur åtgärden kan genomföras.
- Kontrollera i tabellen när bästa tid är för åtgärden. Undvik fåglars häckningstid och fiskars och groddjurs lekperioder.
- Kontakta markägaren/markägarna som måste godkänna åtgärden innan du börjar.
- Informera närboende och båtägare om åtgärden innan den utförs och varför den behövs.
- Genomför åtgärden. Kom ihåg att fotografera innan och efter åtgärden.
- Rapportera gärna hur resultatet blev till markägare, närboende, föreningar, din kommun och till Vänerens vattenvårdsförbund.

Läs mer

Denna broschyr har tagits fram inom Vänerns vattenvårdsförbunds projekt *Fem skäl att satsa på Vänern*. Under 2017-2018 pågår kampanjen Åtgärder som gör Vänerns vikar bättre. Rapporten finns på vanern.se eller kan beställas hos förbundets kansli.

Varning för sjögull. Faktablad från Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2016. www.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/hotade-vaxter-och-djur/sjogull.pdf

Råd om skötsel av fågelskär: Vegetationsröjningar av fågelskär i Vänern. Stencil Vänerns vattenvårdsförbund, 2016. <http://extra.lansstyrelsen.se/vanern/SiteCollectionDocuments/sv/Rapporter-publikationer/2015-2017/rojda-fagelskar-vanern-rapportering-dec-15.pdf>

Skötsel av fågelskär i Vänern – skötselobjekt i Götene, Lidköping och Mariestads kommun. Vänerns vattenvårdsförbund, 2007. Rapport nr 48. http://extra.lansstyrelsen.se/vanern/SiteCollectionDocuments/sv/Rapporter-publikationer/2006-2008/skotsel_fagelskar_071131.pdf

Råd om skötsel av strandängar: www.vaxteko.nu/html/sll/sjv/utan_serietitel_sjv/UST98-06/UST98-06K.HTM

Råd och anmälan om muddringar Länsstyrelsen i Västra Götalands webbplats: www.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/vattenverksamhet/muddring-och-dumpning/Pages/muddring.aspx

Anmälan om muddringar, bryggor m.m. Länsstyrelsen i Värmlands webbplats: www.lansstyrelsen.se/Varmland/Sv/blanketter/Pages/Anmalan_av_vattenverksamhet_enligt_Miljobalken_11_kap_9par.aspx?keyword=muddring

Bidrag till miljöåtgärder finns sammanställt på Länsstyrelsen i Västra Götalands webbplats: www.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/Sv/miljo-och-klimat/miljomal/Pages/stod-och-bidrag.aspx

Bidrag till miljöåtgärder finns sammanställt på Länsstyrelsen i Värmlands läns webbplats: www.lansstyrelsen.se/Varmland/Sv/publikationer/2016/Pages/Var-finns-pengarna.aspx

Hitta information om ditt vatten i vattendatabasen VISS <https://viss.lansstyrelsen.se/>

En grundlig beskrivning av växter, fåglar och fjärilar på en udde i Vänern hittar du i boken: Hammarö sydspets – udde i Vänern. Ehrenroth, B., Owe-Larson, B. & Berglind, S.-Å. 1991. Boken kan beställas från Björn Ehrenroth, Ransbysätter, tfn: 073-053 68 05.

På Naturhistoriska riksmuseets webbplats hittar du information om hur du bygger fågelholkar och fladdermusholkar: www.nrm.se

Jag skulle vilja ha
fler blommor och fjärilar
på stränderna,
och bättre fiske.

Hur kan
jag röja
så jag ser sjön?

Hur får jag bättre
vatten i min vik?

